

Nr 320

Av fru Eriksson i Stockholm m. fl., angående ersättning till författare för utnyttjande av deras verk för s. k. talböcker.

Ända sedan böcker började framställas i blindskrift, har författarna accepterat, att särskild ersättning icke skall utgå för utnyttjandet av deras verk i sådant syfte.

År 1954 utvidgades denna princip att även omfatta mikrofilmade böcker för svårt vanföra, i det att Fria litterära yrkesutövares centralorganisation, Flyco, i en rekommendation uppmanade sina medlemmar att utan kostnad ställa sina verk till förfogande även för detta ändamål.

Anledningen till denna författarnas välvilliga inställning torde vara, att man anser, att eftersom de blinda och vanföra icke blott använder sig av blindskrift respektive mikrofilmade böcker därför, att de föredrar sådana framför tryckta böcker, utan även därför att det vid sidan av högläsning är deras enda möjlighet att få tillgång till litteratur, bör denna speciella framställning av böcker betraktas som ett tekniskt hjälpmedel, som icke ger anledning till speciell ersättning till författarna.

Då år 1955 talböcker för blinda började framställas, ansågs det självklart, att samma princip borde tillämpas även för dessa. Detta framgår bland annat av att många författare gjorde synnerligen betydelsefulla personliga insatser för att möjliggöra verksamheten, medan i intet fall några som helst ersättningsanspråk framställdes med anledning av att en författares verk gjordes tillgängligt för de blinda i form av talbok.

Tre år senare framställde emellertid Fria litterära yrkesutövares centralorganisation å sina medlemmars vägnar ersättningsanspråk för talböcker för blinda. Sedan dess har förhandlingar förts mellan De blindas förening och Flyco beträffande storleken av sådan ersättning, dock utan att överenskommelse kunnat uppnås. I mitten av januari 1960 kan läget redovisas sålunda:

Som utgångspunkt för båda organisationernas ställningstagande gäller dels att talböcker uteslutande utnyttjas av läsblinda, dels att verksamheten icke utnyttjas i kommersiellt syfte.

De blindas förening hävdar, att det i och för sig icke föreligger någon principiell skillnad mellan talböcker och böcker framställda i blindskrift, eftersom den speciella framställningsmetoden i båda fallen uteslutande motiveras av att den blinde icke kan läsa böcker i konventionellt ut-

förande. Skillnaden ligger endast däri, att man med talböcker kan nå samtliga intresserade blinda, medan mindre än 20 procent av antalet läsintresserade blinda kan läsa blindskrift med sådan färdighet, att de kan tillgodogöra sig litteratur.

Om det sålunda starkare utnyttjandet av författarnas verk motiverar ersättning till författarna, trots att sådan icke utgår för böcker i blindskrift, bör sådan enligt föreningens uppfattning utgå med samma belopp som för den tryckta boken. Emellertid har föreningen förklarat sig beredd att erbjuda högre ersättning inom ramen för av staten för ändamålet anvisade medel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av 50 000 kronor för detta ändamål för budgetåret 1960/61 förklarar sig De blindas förening beredd att erbjuda författarna en ersättning per talboksexemplar motsvarande fem gånger den ersättning, författaren skulle få per exemplar av den tryckta boken enligt bokförlagens normalkontrakt.

Flyco hävdar å sin sida, att talböcker innebär en helt ny form för framställning av litteratur och bör bedömas som sådan. Enligt Flyco:s mening bör ersättningen till författarna utgå med 16 $\frac{2}{3}$ procent av en talboks pris i bokhandeln, men eftersom något sådant icke finnes, var organisationen till en början beredd att beräkna ersättningen per talboksexemplar till 12 gånger ersättningen för den tryckta boken enligt bokförlagens normalkontrakt. Efter förhandlingar inför förlikningsman har Flyco senare medgivit, att ersättningen må utgå i visst förhållande till talbokens uppspelningstid. Därigenom blir ersättningen beroende av bokens storlek men torde i genomsnitt utgöra 9—10 gånger författarens ersättning för motsvarande upplaga av den tryckta boken.

Enligt såväl Flyco:s som Blindföreningens förslag skall översättare av utländskt verk till svenska erhålla ersättning med hälften av det belopp originalförfattaren skulle ha erhållit.

Man torde få utgå från att ett avtal mellan De blindas förening och Flyco blir normgivande för ersättningen även till icke organiserade svenska samt till utländska författare. Med utgångspunkt från en planerad produktion om 250 talböcker per år fördelade på cirka hälften svenska originalverk och hälften översättningar samt en upplaga av i genomsnitt 10 exemplar per bok kan den årliga kostnaden för ersättningen till författare och översättare beräknas till omkring 47 000 kronor enligt De blindas förenings förslag och omkring 80 000 kronor enligt Flyco:s kompromissmedgivande. Härvid har hänsyn tagits endast till den direkta bokproduktionen, medan frågan om utnyttjandet av författares verk för t. ex. så kallade taltidningar över huvud taget icke varit föremål för förhandlingar. Om Flyco:s kompromissmedgivande skulle läggas till grund även för sådan produktion, torde denna dock bli ekonomiskt

ogenomförbar. Enligt Flyco:s kompromissmedgivande skulle nämligen kostnaderna enbart i form av ersättning till författare för en taltidning med 12 nummer per år och fyra timmars speltid per nummer uppgå till 120 kronor per årsprenumerant.

På grund av de små upplagorna får ersättningen till författarna ringa ekonomisk betydelse för den enskilde författaren, oberoende av vilket förslag som lägges till grund för ett avtal, varför det icke torde bli svårt ur ekonomisk synpunkt för Flyco att förmå sina medlemmar vägra lämna tillstånd till utnyttjandet av deras verk, därest De blindas förening icke accepterar Flyco:s krav. Här föreligger sålunda en säljarens marknad av det slag, där samhället bör kunna överväga ett ingripande för att skydda konsumentintressen.

Det kan även ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att till en enskild organisation, som uppenbarligen befinner sig i en tvångssituation, helt överlämna ansvaret för förhandlingar beträffande kostnader, vilka i varje fall i huvudsak måste täckas av statsmedel.

Härtill kommer emellertid, att de allmänna biblioteken under de senaste åren visat ökat intresse för en utrustning i syfte att ge blinda låntagare samma service som seende, och flera bibliotek har därför börjat framställa talböcker. Vidare har ett intimt samarbete etablerats mellan De blindas förening och biblioteken på så sätt att den ena partens produktion utan kostnad ställts till den andra partens förfogande. Ett dylikt samarbete är uppenbarligen av icke ringa ekonomiskt och allmänt intresse, men genom Flyco:s aktion har såväl detta samarbete som bibliotekens produktion av talböcker avbrutits.

Med stöd av vad som anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till grunder för ersättning åt författare för utnyttjandet av deras verk som talböcker samt erforderliga medel för täckandet av kostnaderna för sådan ersättning.

Stockholm den 26 januari 1960

Nancy Eriksson Ulla Lidman-Frostenson Ingemund Bengtsson

Henning Carlsson J. Onsjö
i Huskvarna